

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomatató utca 9. sz. küldendő.	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.</p> <p>Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.</p> <p>Hirdetések jutányos áron közöltnék.</p> <p>Egyes szám ára 30 fillér.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek</p> <p>s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.</p>
--	--	---

Biztatás.

Sohasem volt nagyobb szükség arra, hogy el ne csüggedjünk, mint a csapások idején. Ellenünk fordult maga az élő természet.

Ne mondjátok nekem, hogy az dajkáló anyánk, csak testünk vétetett belőle s a test vesz magának kebeléről táplálékot.

A lélek más világokról érkezett s a szellem nem a földnek gyermeke.

Hiu beszéd hát, hogy a természet azt is helyre hozza, a mit ellenünk az ember vétkezett.

Tudom, hogy van benne gyógyulás, ha megkeressük.

Tudom, hogy kenyeret ad, ha megdolgozunk érte.

De most vak, de most gyilkos ellenségünk és saját gyermekeit nyomorgatja.

Az elalélt, a meghervadt növényeket.

A mezei vadakat és a szegény barmokat.

Az embert magát, a gazdagokat, a szegényeket. Azokat, a kik kebelén élnek a földmivelőket. Azokat a kik tőle régen elszakadtak, a városok lakóit.

Nő a hőség, pusztító a szárazság, fogy az élet, fogy a reménység.

Jertek, óh jertek hát a biztatással és tartsátok fel a szivekben a reményt, hogy újra megzöldül még a kopár mező s ha nem zöldülne is meg egyhamar, nem vész el az élet s nem vész el a kenyér. Megszerzi a hit, megsokasztja a szeretet.

Perzselő, tikkasztó hőség sorvaszt a világban, a mi kis magyar világunkban is. Szenvedélyek lobognak az arcokon. Vágyak gyulnak ki a szemekben. A szívet erős szenvedély tüze hevíti. Óh népek Istene adj itt is szabadulást. Égi esőt onnét felülről, hogy megépüljön e hon s megbátorodjék a szegény küzdő ember, önmagunk.

Most reményét vesztett, nincs bizalma a szabadulásban, vagy nem is sejti a teljes veszedelmet. Világosítsd, hogy lászon. Vigasztald, hogy kétségbe ne essen, hitet adj neki és minden jóra fordul. Ki rád bízta magát, még az élet estéjén sincsen elveszve, hát még a nyárban, a munkás férfi tettek idején?

Kopár a mező, ékességeitől megfosztott a természet s ime mi mégis kebelére menekülünk.

Kedvetlen, megunt az élet, s ime nekünk mégis élni, küzdeni kell magunkért, hozzánk tartozóinkért, hazánkért és egyházunkért.

Fel hát a további harcra, el hát a csüggedéssel. Bizzatok és reméljete. Higgyetek és szeressetek.

Ne féljete, megújul még a mező.

Ne féljete, újá teremt még magát a csüggedt lélek s meggyőzi a világot.

Ne féljete! így biztat az irás. A Megváltó bölcsőjénél, az öröm és békeség percein; a tengerén, az élet küzdelmei és viharai között; a nyitott sírnál, a melynek szélén állunk.

Óh biztass mindnyájunkat. Óh biztass engem is.

Vándor.

Még nem késő.

Angyal szállott Bethesda tavába, hogy megháborítsa azt s adjon abba új gyógyító erőt, de az angyalt elnyelték, elborították a hullámok s a tó maradt mozdulatlanul, anélkül, hogy az angyaltól a megelevenítő erőt megnyerhette volna, s a tó partján várakozó ezernyi ezrek szomorúan távoztak, mert hiába vártak a tó megháborodására . . . ilyen gondolatok támadtak lelkemben, midőn láttam, hogy a konvenci liturgiai bizottság Novák Lajos liturgiai javaslatát — mely hitem szerint új vérkeringést s gyógyulást hozott volna egyházunk sok helyütt hervadozó testébe — mellőzvé, meghagyta liturgiánkat az eddigi állapotban, hivatkozva népünk konzervatív voltára.

Két évi hosszú várakozás, tanácskozás, puhatólódzás, adatgyűjtés után valóban csekély eredmény s nem csodálom ha Novák, a gyönyörű munkát készített referens felre állott a bizottságból a legnagyobb fájdalommal, minőt csak azon kebel érezhet, melynek remek művét figyelemre sem méltatják.

Ezen eljárás igazolásául s a saját javaslata indokolásául csupán annyit hoz fel a liturgiai bizottság, hogy az ő javaslata a tényleges helyzetnek megfelelő s az egyházközségek túlnyomó többségének mostani gyakorlatával megegyező s ezen alapon kéri annak elfogadását, ámbar talán a jobban értesültség megszerezhetése szempontjából, vagy a lelkiismeret azon sugallata folytán, hogy ilyen fontos dologgal nem lehet oly könnyedén végezni, még egyszer megnyitja a hozzászólás útját minden jogosult faktor előtt.

Hát ezt igen köszönjük és a mennyire tőlünk telik hozzá is szólunk a dologhoz azon célból, hogy győzzön a jobb, de meg miután két javaslat van, így a vélemény nyilvánítás azok egyike vagy másika felett teljesen jogosult is.

Én a magam részéről először is hangsúlyozom, hogy nagyobb ügygyel magyarországi református egyházunk még nem foglalkozott soha. Ez szerintem egyházunknak jelenleg és mindig is legnagyobb, legfontosabb ügye és csak sajnálni lehet, hogy még eddig pibent ez az ügy s az egyetemes egyház a többi kérdéseket elébbvalóknak tartotta.

Igaz, hogy rémséges szegénységünk, anyagi rendezetlenségünk, megélhetési küzdelmünk miatt talán sürgösebb feladatul álhatott eddig előttünk az existencia biztosítása, de most már nincs égetőbb kérdésünk liturgiánk rendezésénél és megújításánál.

Ez nézetem szerint éppen úgy a lét és nemlét kérdése, mint az anyagi oldal rendezése.

A mint nyelvében él a nemzet, ép úgy liturgiájában egyik-másik vallás, illetve egyház.

A liturgia a vallás kinyomata, szószerzője, képviselője, azért minden vallásnak azon kell igyekeznie, hogy felfedezze a legtökéletesebb formát, melyben az életben érvényesülhessen s a mely vallásnak liturgiája legalább az azon vallásban nevelteket le nem köti, vagy ki nem elégíti, annak liturgiája mindaddig javítandó, míg csak el nem éri azon célt, hogy a sziveket, lelkeket kielégítse és boldogítsa.

És itt talán közbe vehetnek annyit álláspontom s felszólalásom igazolásául, miszerint liturgiánknak legalább azon része, mely a rendszer vagy közönséges istenitisztelet rendjét szabja meg, sokakra nézve nem egészen kielégítő, mert egyhangu és csak az értelemre ható s így némileg rideg.

Tény, hogy jó volt ez századokon át s főként addig, míg vallásunk élő tiltakozás, protestálás volt a vakhit, a sötétség ellen, a mikor főként az értelmet kellett a tévelygések egyházának mesterkedései ellen acélozni, de ma, de most, midőn a vallási harcok és viták már rég megszűntek s az egyházak arra törekcsenek, hogy minél nagyobb hatást tudjanak a tömegekre gyakorolni s erre nézve főként a kultuszt használják fel — egyházunknak is létérdeke azt minél vonzóbbá tenni.

Ma már a vallásokat a szerint mérlegelik, melyik a szebb, melyik a szívet áthatóbb, a figyelmet lebilincselőbb, tehát nem a dogmák iránt érdeklődik a nagy közönség, hanem a kultusz iránt.

És ebben van is értelem, mert a Krisztus vallása nemcsak tan, hanem lélek és élet. Az emberiség lelkének kell annak lennie s az életet a Krisztus szellemében egészen áthatnia, és ha már nézzük e nagyszerű célt s ezt minél előbb s minél tökéletesebben el akarjuk érni, erre nézve nem tudunk célravezetőbbet a jó liturgiánál.

És a mennyiben a miénket nem tarthatjuk jelenlegi állapotában tökéletesnek, ez oknál fogva annak fejlesztését, javítását kívánni egészen jogos.

Ne áltassuk magunkat azzal, hogy a mint eddig jó volt liturgiánk, ezután is megfelelő, mert hiszen látjuk, tapasztaljuk, hogy az emberiség lelki világa folyvást változik és átalakul s így a vallás kifejezési formájának is módosulnia kell ahoz.

Miért nem akarják egyházunk vezető férfiai az újítást, nem tudom. Pedig már eddig is nagy a mulasztás e tekintetben s megfoghatatlan, hogy soha még egy zsinat sem foglalkozott a

liturgiával. Ugy látszik a mostani sem akar vele foglalkozni, legalább amint a konventi javaslat mutatja, erre nézve a vezetőkben semmi szándék nincsen, mert hisz maga a javaslat az eddigi állapotnak megrögzítése, továbbra is fenntartása.

Azt mondja a konventi bizottság, hogy nem akar újítani, csak a meglévő liturgiákat egységesíteni, mert első és fődolog az egységesítés. Nem kell reform, nem kell újítás, mert az újítás kockára tenné a meglévőt is.

De mi az a meglévő, hol van megírva és elfogadva? Azt tudom, hogy vannak vidéki, sőt vannak helyi liturgiák és vannak liturgiák az egyes szertartásokhoz s rendkívüli isteniszteleti cselekményekhez, de a közönséges istenisztelet liturgiáját nem láttam, mert nincsen, az csak mint szokás áll fenn. Hogy lehet hát egységesíteni azt ami nincsen? És mégis az a jelszó: egységesítsük a liturgiát, holott nézetem szerint előbb teremteni kellene. Legalább ezt az egyet, a közönséges istenisztelet liturgiáját kellene megalkotnia a zsinatnak, annyival is inkább, mert olyan javaslat áll előttünk a Novák munkájában, mely valódi kifogástalan munka s ha újít, be is bizonyítja, hogy az az újítás teljesen tan és célszerű s hogy az esztetikai és logikai követelményeknek teljesen megfelel s megvan úgy evangéliomi, mint magyar jellege s nem vét a tradíció ellen sem.

Ezen minőségénél fogva a konventi bizottság egyhanguan dicséri Novák javaslatát és elismeri, hogy az alkalmas lehetne isteniszteleti rendünk mérsékelt szerkezeti és esztetikai reformja irányítására és mégis mellőzi és mégis veszedelmes újításnak tartja. Csodálatos következtetés!

Már tisztelet a konventi javaslatnak, de annyit legalább ez a javaslat is megérdemelt volna, hogy mint reformjavaslat szintén az összes fórumok elé terjesztetett volna a konvent által, mert úgy hiszem, sőt meg vagyok győződve, hogy többen vagyunk kik reform után óhajtozunk, legalább a közönséges istenisztelet rendjét illetőleg, hogy tenne már a ref. egyház egy lépést a liturgiában is előre s ne állnánk egy helyben mindig.

Vagy azért vagyunk református egyház, hogy mozdulatlanságban legyünk keblünkre szorítva a Helv. Confessiót és a Heidelbergi kátét állítván, hogy azok elegendők az üdvösségre? Vagy annyira boldogító az adminisztrálás, törvény alkotás, hogy az istenisztelet, mint a nép vallásos életének egyedüli tüzhelye nem is érdekel bennünket? Nagyon siralmas volna, ha így volna!

Általános a panasz templomaink üressége, hiveink egyháziatlansága, vagy keményebben szólva vallástalansága felett, azon is aggódunk, hogy a katolicizmus, baptizmus, szocializmus egyre jobban hódítanak közöttünk és körülöttünk; szomorúan teszünk bizonyosságot arról is, hogy legszebb predikációinkon alusznak, azt is meghalljuk nem egyszer hogy ott, a hol más p. u. róm. kath. felekezet van, ennek a kultusza hiveinket a mi isteniszteletünkre nézve nem igen hízegő összehasonlításokra bírja . . . és nem jut eszünkbe, hogy mindezeknek és még sok másnak oka, főoka a mi isteniszteleti berendezkedésünk formátlansága és sivársága.

És mégis ezt az állapotot akarja egységesíteni, állandósítani a hivatalos egyház.

Ugy látszik nem a nép konzervatív, hanem a vezető, intézkedő oszlopemberek, mert ha nem volnának azok, reformálnának a liturgia terén is a mint azt egyházunk szelleme kíváná. Tény, hogy a vallásos élet terén nem lehet oly könnyen újítani, de hogy egy vagy két ponttal többit álljon az istenisztelet mint eddig, ez azt hiszem még csak megütközést sem keltene annál kevésbé idézne elő vihart.

Én a rendkívüli isteniszteleti cselekményekről nem szólok, azok megállhatnak mind és kifogástalanok, de a közönséges vasárnapi és ünnepi isteniszteleti rendtartás reformját multhatatlannak ítélem s felkérem lelkészársaimat hogy foglaljunk állást a mellett értekezleteken és egyházmegyei gyűléseken, hogy a Novák Lajos liturgiái javaslata a zsinat elé pártólólág terjesztessék fel oly értelemben, hogy a közönséges istenisztelet ezután az abban felsorolt módon végeztessék az új elemekkel kibővítve.

Még nem késő, még van idő a megfontolásra, az állásfoglalásra, vállalva még kivihetjük hogy legalább egyetlen lépést tegyen a zsinat liturgiánk megújítása ügyében.

Kicsinyes okok, vagy a megszokotthoz való görcsös ragaszkodás ne tartasanak vissza bennünket egy üdvös újítástól s attól se féljünk hogy az újítás nagyobb hullámot vetne, olyat semmi esetre sem mint 1804-ben az akkori új énekes könyv behozatala. Azt sem akarták a hivatottak, mert görcsösen ragaszkodtak a régi énekes könyvhöz, mégis megszokták s áldásos újításnak bizonyult annyira, hogy még ma sem tudunk jobb énekes könyvet készíteni.

A zsinatnak egy pár napjába kerül a dolog megvitatása s vajha az Istennek szent lelke úgy vezérelné a zsinati atyákat, hogy a hitéletre csak jótékonyan ható és üdvös újítást elrendelvény, az által egyházunk testébe új vért, új életet

öntenének s a magyar Siont eképen nem csak kívülről erősítenék kőfalakkal és pillérekkel, hanem belülről is olyan reformokkal, melyek majd milliók lelki életére lesznek jótékony befolyással.
Dixi et salvavi animam meam.

Szentimrey József.

Egy sérelmes konventi határozat.

Az egyetemes konvent 1905 június 14—16. napjain tartott ülésében 11. sz. alatt a többek között a következő határozatot hozta:

A tiszántuli egyházkerület f. évi május 24—26. napjain Debrecenben tartott közgyűléséből 36/905. jkvi. számú határozattal fölterjesztette a nyirábrányi (Alsószaboles-hajduvidéki egyházmegye) leányegyház beszoigáló lelkészének Sebők Istvánnak az alsószaboles-hajduvidéki egyházmegyéhez betérjesztett és ennek a folyó évi május 4-ikén tartott tavaszi közgyűlése által tárgyalt kérvényét, a mely szerint a vall. és közokt. ügyi miniszter Szabolesvármegye közgazg. bizottságához 110.308/904. sz. a. kelt leiratában a nyirábrányi leányegyház iskolájára nézve kimondotta, hogy ha az iskolafentartó egyház a maga iskoláját egy év alatt kellőleg el nem helyezi és fel nem szereli, a minisztérium az államsegély kiutalását megtagadja. E miniszteri leiratra tekintettel kéri egyháza nevében nevezett lelkész az egyházmegyét, hogy az egyházközség szegénységére tekintettel, ajánlja fel az egyházkerületi közgyűlés útján a konventnek a közalapból leendő segélyezésre. Az egyházkerület ajánlással terjeszti fel fenthivatolt határozatával e kérést, a nélkül azonban, hogy a segély összeget megjelölne.

A kérés mindenestire sürgős kielégítést követel. A közalap azonban e kérést annyival kevésbé teljesítheti, mert 1903-ban a nyirábrányi leányegyház már a konvent által 1200 kor. nagy segélyben részesített. Ez neki annak idején a tiszántuli egyházkerület útján ki is utalványoztatott. A Zsigmond Sándor volt esperes által 1903. július havában (a nap ninesen a nyugtán) kiállított nyugtával a nevezett esperes által fel is vétetett a nyirábrányi leányegyház részére. E tényeket az alsószaboles-hajduvidéki egyházmegye közgyűlésének 34/905. sz. jkvi. pontja is elismeri. Már most az egyházmegye és az egyházkerület tegye meg a maga intézkedéseit, hogy az a kiutalványozott, fel is vett, de az illetékes egyházközségnek soha ki nem fizetett 1200 kor. fizetessék ki, nem tartozván a konventre, hogy kit vagy kiket terhel ez összeg ki nem szolgáltatásáért a felelősség.

(Határozat:) „Nyirábrány segély kérvényét — a jelentés indokolása alapján — elutasítja s az alsószaboles hajduvidéki egyházmegyét a nevezett egyházközség részére már 1903-ban kiutalt s az illetékes esperes által hivatalosan nyugtatott 1200 koronányi segély megtérítésére kötelezi.”

* * *

Mint a határozat praemissájából látható ez az ügy is kapcsolatos a Zsigmond-féle sikkasztás tömegével. Ildomossági szempontból nem akartam ez ügyről nyilvánosság előtt szólni. Inkorrekt emberek

haszontalan beszédét és irását türtem megjegyzés nélkül a tiszta lelkiismeret nyugodt önértetével. Subjective a bűnös, — objective a bűn-pártolók felszisszenése vagy mérges kitörése felett azzal a szomorú impressióval tértem napi rendre, hogy egyházi közéletünk morálját épen úgy tönkre tette a korrupció, mint az élet általános közéletét, s az a már rég szerzett tapasztalatom nyert újabb megerősödést, hogy a nagy bűnösök számára — ha máshol nem lehet, — a szívek rejtekén tartanak fenn asylumot; a cimboráskodás erősebb összetartást tud teremteni, mint a tisztelet; az egyéni érvényesülés nem a lélek-erkölesi értékén, hanem a felfelé való engedelmes alkalmazkodás férfiatlan tulajdonságán alapszik, és hogy az egyházi közéletet nem kövekből, hanem spongyákból szeretné a hatalmi vágy felépíteni. O tudja, miért!

Ismétlem ildomossági szempontból nem akartam nyilvánosan érinteni ez ügyet. Annakidején egyházmegyénk corruptiója ellen, ott a hol kellett irtam is s most, a mikor már megtisztult a közmorál légköre, a romok felépítése foglalta le minden időmet. Hallgatásomnak hallgatolagos függő feltétele az volt, hogy hivatalosan senki fel ne vesse egyházmegyénkkel szemben a felelősség kérdését s hogy az anyagi tönk regressálásában minden illetékes faktor segíteni fog. A függő feltétel fonálját ketté vágta a konvent fenti határozata, ám hadd essék a damoklesi kard oda, a hová a sors igazsága a maga nyilvános útján vezeti. Annak idején hivatalos úton is meg kell immár a konventi határozat miatt indítani a felelősség kérdésének tisztázását, de egyházi szervezetünk uralkodó szellemét ismerve, nagyon valószínű, hogy más lesz annak és más emez úton az igazság. En egyik úton sem vonogatom magamat, egyházmegyém s annak reputációja, anyagi érdeke és az objectiv igazság megvédése körül nem lesz előttem drága a magam nyugalma, érdeke. Attól nem félek, hogy az igazszólásért betörnék a fejem, megütni megüthetik, de betörni, nem törhetik, mert Achilles sarkával nem fűzi össze semmi rokonság.

Ha a szóban forgó sikkasztási ügyvel kapcsolatos felelősség kérdését a jogi tartalomtól eltekintve, tisztán erkölesi tartalma szerint vesszük, nyiltan kimondhatjuk, hogy a felelősség sulya nem az egyházmegyén, hanem a kerületen nyugszik, de jut belőle rész az egyetemes egyháznak is. Ha olyan szemrehányóan, elítélőleg hangoztatták azok, a kik „lelkők jobbik felét“ veszítették el, (következést engedvén a rosszabbik félre) hogy miért nem titkon és csendben intéztetett el az egész ügy, mert így szegvénybe került az egész református egyház, ne huzódozzanak a felelősségtől sem, vagy legalább ne igyekezzenek arra a szűkebb körre: az egyházmegyére szorítani, a mely különben is sirva nyögi és bűnhödi a rövidlátóság, jóhiszeműség következményeit. Hangsúlyozom, hogy a felelősség sulya az egyházkerületen nyugszik, mert az az esperes közvetlen felettese, az egyházmegye nem ellenőrző, hanem ellenőrzött az esperesi jog- és kötelességi kör viszonylatában. S ha az egyházkerület nem látott, miért kellett az egyházmegyének látnia, vagy ha látott is az egyházmegye, nem vizióknak minősíthette-e látományát, mikor viszont azt látta, hogy az egyházkerület s vele az egyetemes egyház is valóságos lázzal és mámorral építik a haladás lépcsőjét, talán ide-oda nem is helyes úton szerzett köveket illesztgetve be. Az eb-

redő gyanu ellensúlyozására mindig ott volt egy-egy jó adag elismerés, kitüntetés, bizottsági tagság, megkülönböztetés, a mikkel az egyházkerület pazarul eszközölte a szerezés-mosdatást. A méltóságos és kegyelmes parolázások méltán kápráztatták el a tiszteletesek szemét, hogy a gyanu alapját ne látnák, hanem csak a kitüntetés fényének ragyogását. S vajjon ki lett volna az a nyakát kitörni indult vakmerő, a ki tények láttára, de tárgyi bizonyítékok hiányában oda mert volna kiáltani azt a Zola-féle „j'accuse”-t, mikor biztos kilátása lehetett reá, hogy a hatalmasok kegyeltje egy rágalmozási actio során bizton felül marad?

De ám legyen, nem tudtak, nem sejtettek, nem gyanítottak, vagy tán nem is álmodtak ott felül semmi bűnről. Fogadjuk el ezt a mentséget s ennek alapján töröljük a felelősséget; azonban már itt az elfogadást és törlést határidőhöz vagyunk kénytelenek rögzíteni s azon túl sem mentséget, sem törlést nem adhatunk. A „Debreceni Protestans Lap” 1903. szept. 19-iki számában „Referens” referált az Alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye 1903. szept. 9-én tartott közgyűlésének lefolyásáról. a többek között ezt irván: „törlési engedély lesz kiadva, a nélkül, hogy a pénztárba befolyyna a kihelyezett tőke, melynek befizetését az esperes szóbeli obligatioval vállalja el.” A ki olvasni tud, az tudhatja, hogy itt egy elkövetett és beismert sikkasztási esetről van szó, annál is inkább, mert Referens ezt a megjegyzést is hozzá fűzte: „Senatus haec intelligit, hic tamen floret.” A ki csak írási viszketegnek vette ezt a nem olyan tulságosan finom és kétértelmű közleményt, módjában lehetett utána nézni az egyház megyei gyűlés nyomtatott jegyzőkönyvében, hol is a 17. sz. határozatban (903 szept. 9.) a többek között ez áll „b) a 36 számú kötvény beperesítettven behajtható nem volt, mert a törlési engedély az esperesi kivatal részéről a tőkebefizetés előtt kiadott. stb.” Biztos tudomásom van róla, hogy az idézett újság cikk illetékes helyeken feltűnést keltett, de agyon is hallgattatott. Itt kezdődik aztán a felelősség olyatén mértéke, a mely már az erkölcsiből, egy kissé jogivá is erősödik. Teljes egy esztendő telt ezután el, míg végre 1904. szeptember 8-ikán szenzációszerűen került újra nyilvánosság elé a panama. Erős a hitem, hogy ha azalatt az egy esztendő alatt a felettes illetékesek felelősségök tiszta tudatában, csak az energia halovány látszatával léptek volna is fel, egy fokozatos esendes visszavonulás során helyre állítottatott volna botrány nélkül a megsértett jog- és erköles rend, az elveszett értékek helyre lettek volna pótolhatók és most nem kellene a konvent szűkkeblősége és eltévedt jogi felfogása folytán elveszteni egy iskolánkat s egy anyaegyház közeli megteremtésének reményét, nem kellene fél százezer korona veszteséggel egyházmegyénknek a tőnk szélén állania.

Fenntartva magamnak azt, hogy akár e becses lap hasábjain, akár másutt írásban, vagy a zöld asztalnál szóbelileg még jelen észrevételeimet esetleg súlyosabbakkal egészítendem ki, most reátérek a konvent határozatának felelősség-megállapítást involváló sérelmes és törvénytelen részére, előre bocsátván a felelősség közigazgatási és fegyelmi természetének megvilágítását.

(Folyt. köv.)

Dr. Baltasár Desső.

Levél Nagyszzebenből.

A „Protestans Lap” f. évi 28-ik számában a révi pap a szabadválasztás és lelkész képzésről irván, többek között megemlíti, hogy „a theologusokat nem csak a tudományban, hanem a társadalmi műveltségben is nevelni kellene.”

Mint a debreceni főiskolának tizenkét éven át volt növendéke saját tapasztalatom alapján és az iskola iránti szeretetből teszem meg a diákok nevelésére észrevételeimet:

A mostani konviktusnak az a nagy baja, hogy a szegény szüléknek drága és még súlyosabb az által, hogy két egyenlő részletben kell lefizetni a díjakat. Így sok szegény szüle fia kiszorul az iskolából, mivel így az iskola szűkebb térről kapja növendékeit, nem fog olyan sok kiváló akadni mint régen, a mikor még a szegényebb szülék fiai sem voltak elzárva az anvagiak hiányában. A mi iskolának, melyet a hivek létesítettek arra kell törekedni, hogy a legszegényebb szülék fiai se legyenek elzárva a tanulástól, ha tehetségök szorgalmok és magaviseletök által erre érdemesek. Arra kell tehát igyekezni, hogy a konviktus olesóbbá tétessék. Ennek azt hiszem egyik módja volna, hogy kevesebb fogásból álljon az ebéd, de jó legyen, másik, hogy a terítést magok a tanulók vegezzék, hogy kevesebb szolgálja. Nem árt ha a tanulás mellett a tanuló a terítésben is jártasságot szerez. Egvébb módokat találni az olesóbbá tételre, az arra hivatottak feladata.

Nem helyeslem, hogy fűtés és kotrás eltöröltetett, mert ezzel csak az iskola kiadása több és arra való, hogy a diákból nagyobb ur nevelődjék. Én mindezeket végeztem s nem ártott meg. Most a mikor fizetéstelen joggyakornoki állást nehéz kapni, az iskolának nem csak az a feladata, hogy sokat tudjanak a fiai, hanem hogy egyszerű igényűek maradjanak.

De még ez sem elég, mert lehet az ember tudományos, lehet egyszerű igényű, de a társas életben nem tud meg állani; félszeg lesz mit érezni fog s meghasonlik önmagával és mással. Ennek a mostani bentlakás mellett, mikor a tanuló szabadidejét nem művelt körben, hanem apró kocsmákban tölti, könnyen az lesz következése, hogy az ivást fogja dicsőíteni és abban fog egyedüli örömet találni.

Arra kell tehát igyekezni: hogy a tanuló az iskolából úgy lépjen ki az életbe, hogy a hozzá hasonló szellemi műveltséggel bírók között a társas érintkezésben is megállja helyét, külön ne legyen. Láttam papot, tanítót, ki a paraszt emberek között érezte jól magát, az intelligens emberek között ellenben nem. Ugy van jól, ha itt is, ott is, alkalmazkodni tud. Nem azt értettem, hogy inni, kártyázni versenyt kell tudni, sőt ettől tartózkodnia kell, úgy lesz viselkedése pélaadó.

A betegségek, különösen a nemi betegségek orvosi kezelése nem tudom milyen most, de az én időmben nem volt kellő szigorú. Itt nem ismernék semmi tréfát. Itt a legnagyobb szigorral kell eljárni, mert könnyen a feleséggé lett ártatlan leány meg undorodása s esetleg a gyermekek betegen születése következik be.

* *

Ami a pap és tanító lányok nevelését illeti, itt a megboldogult Szabó Károly esperes nézetét tar-

tottam helyesnek. Mikor a nagyvárad ev. ref. leányiskola még a kezdet kezdetén volt, lelkesedéssel mokdotta: „Olyan iskolát fogunk Váradon csinálni a melyben igaz papnékat tanítónékat nevelnek; a kik elég műveltek lesznek s nem nevetnek majd, mint a k... i pap leánya, ha a basszusról van szó, de a mellett tudnak tehenet fejni, mosni, varrni, főzni, foltozni.“ Nem tudom, ilyen lett-e a nagyvárad leányiskola? de hogy ilyen, az egyszerűséget megszokott, nemes érzésű, hazafias gondolkodású dolgozó leányokra volna szükségünk azt hiszem, mindenki belátja.

A leánynevelésről azért tettem említést, mert e lapokban most olvastam hogy a nyíregyházi ev. ref. leányinternátusban mi mindennek kell lennie a leánykáknak és hogyan fognak ott étkezni. Az előjelekből ítélve ez az internátus aligha nevel megelégedett falusi papnékat, tanítónékat, mert falun nincsen a pap és tanítólak „a modern kor követelményei szerint berendezve“ mint az internátus.

Nem tehetek róla, de nekem ennél jobban tetszik az, a mit most láttam két kőhalom vidéki szászpapi családnál: Az egyik családnál a pap, a papné és az okleveles tanítónő leányuk jókor reggel kimentek zöldséget kapálni s 7—8 óra tájban, mikor melegedett az idő, visszamentek, mert — azt mondja a pap — drága a napszám s nem árt a tisztességnek, ha dolgozik az ember.

Mindkét családnál nemesak a napi házimunkát végezik a nők, hanem szőnek, fonnak fehéret, és tarkát. Megvallom, eddig én sem tudtam, hogy a papné és papleányok ön szötte, varrta ruhában járnak. A másik családnál okleveles óvónők a leányok. Mindkét családnál bivaly tejes kávé a vaesora s pont van utánna, a villás reggelinek és oszonnának meg se hire se hamva, a gyermekek azért jól néznek ki.

Ezt tartom én helyes nevelésnek!

A ki a fentiek valóságában kételkednék, forduljon a szerkesztő urhoz. Ő megmondja a nevémet én meg az illető papesaládok nevét és lakóhelyét.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Erdekes kegyeletes adat, hogy Kocsi János egykor hathatós főiskolai tanár özvegyének kérésére mintegy 30 frtot tevő tartozása elengedett. (1720. márc. 11. A férj halála után 9 évvel). Március 19-én husvét ünnepére a deákok közül a kiválóbbak a külső egyházak és jötevők megtisztelésére kijelöltek, a legatiók elősorolvák, 45 legatio, ezek választás alá nem mentek, néhol megemlítve a patronus, p. o. Almosdon Balku László, Ottományban ifju Komáromi Csipkés György, Bályokon Szénás Zsigmond és Ferencz, Mezőkaszonból beirt Horváth Gábor, minden ünnepen kíván ifjakat fogadni, igérvén, hogy a collegium iránti pártfogását kifogja mutatni.

A konyhákra felügyelő mindig az ülésben állapítottatott meg és erősített meg. Junius 17-én Csokonai László a tisztelt ülnök társak (assessorek)

szavazataival collegául a VI. osztály tanítójául jelöltetett és megerősítettetett. A Dunántuli és inneni, a szilágysági, máramarosi és bányai legátusoknak „hűséges fáradságaikért“ részint 3, részint két-két vonás forint conferáltatott. A több napon való künnállás (astatio) szinte büntetés nem volt, négy nap ilyen künnállással sujtatott egy, a ki a rászabott declamációt nem teljesítette. A tüzoltáskor eljárásra egy adat: mivel Csekei János a tüz eloltása után a városból vissza nem jött, hanem valamelyik házba kitért, és a maga idejében tisztét nem teljesítette, megintetett.

Az 1721. évben akadémiákra menő ifjunak, a coetus egyik kántorának 8. éves deáknak Marosi Izraelnek pénz szavaztatott. Füredi Mihály 7. éves deák könyvtárnokká választatott. Ő később (1722.) senior, majd h. m. -vásárhelyi lelkész és esperes lett, sőt egyh kerületi főjegyző is volt. A fegyelmi szék sok ízben gyakorolt kegyelmezést, de súlyos esetekben elvetette a kérvényt s az iskolából kitiltást érvényben hagyta. Rápolti Sámuelnek Hollandiába kimenetelre öt arany forint nyujtatott. A fegyelem és rend fentartására egy példa: mikor egy kolléga a 2. osztály köztanítójárá tétetett és Szilágyi István tanár utasítást adott neki, ezt konokul vette, szobájába térésekor hangoztatta: osztályomban azt csinálom, a mit akarok, a tanárról kellemtelen megjegyzéseket tett, ezért neki a tanítóságról lemondania kellett. De egy hét múlva a szék a meggondolatlan ifjut, saját folyamodására vissza helyezte állásába.

Az 1722. évben Szatmárról jött tanulók vétettek fel a collégium kebelébe mintegy 35 novitius deák. Szikszai Mihálynak, ki helyét akadémiákra ment 25 forint adatott. Junius 15-én 64 új tanuló vétetett fel, hűséget fogadván a patronusok, tanárok s az iskola tisztviselői és moderátorai iránt. Egy ifju, mivel Vigili tisztét nem teljesítette, azalatt szobájába rejtőzött, a Vigiliekről (éji ór) szóló törvény szerint 15 dénára büntetett, kérvényére, szegénységére való tekintetből büntetése kegyelmesen elengedett. A lopás szigoruan büntetett, egy gyermek vasárnap tevén azt, rábizonyulván, az udvaron a gyermekek jelenlétében megfenyítettetett és börtönbe vitetett. Az iskolai törvények kihirdetése, megmagyarázása több napon át végrehajtatott. A legatióba bocsájtás „régí gyakorlat“nak jeleztetett. Egy deáknak a bursa victualisból felvett négy frt tartozása betegsége gyógyítása céljából elengedett.

Az 1723. évben emlékke hozatott és ujlag megállapítottatott, hogy a humanissimus collegáknak 5 cibistájok és 3 nummistájok, a többi ornatissimus 24 deáknak, kik a collegák után sorozvák, 4 cibistájok és 2 nummistájok, az ezek után következő praestantissimus 42 deáknak 3 cibistájok és 1 nummistájok, a többi paedagogus uraknak 2 cibistájok és egy nummistájok legyen, az alumnusoknak pedig sem cibistájok, sem nummistájok csak 1 gratis-tájok és lotoruk lehet. Esteli imádkozásra, esteli 8 óra javaltatott, de egy hét múlva 6 órára visszavetett. Az Iskolai Törvények pótlásának megerősítése a városi hatóság joga volt, az iskolaszék szept. 20-iki ülésében hirdettetett ki, hogy a latin nyelv használásáról az egész coetusról, továbbá a szoltárok, diéséreték, egyéb vallásos és halotti énekeknek a tanítványoknál hangidomos tanításáról szóló pótlások a törvény illő pontjaihoz adattak s az egész coetus előtt kihirdetettek. (okt. 20.)

Ide van beigtatva mint emlékezetre méltó irat egy *alapító levél*, mely szerint *Komaromi Kata* Telekési Török István meghagyatott özvegye, Pápán a maga házában „a debreceni szép hírrel névvel tündöklő tekintetes collegium szükségére szentelt 1000 (ezer) rh. frtot készpénzben át számolt 1723. július 3-án a collegium kuratoraitól és előljáróitól hozzá kiküldött uraknak (a város egyik esküdtje, a collegium contrascribája és egy esküdt diák kezébe, név szerint említve) azon feltétellel, hogy a tőke örökké megtartassék, törvényes interesse pedig évről évre a collegium előljárói tudtával s beleegyezésével akadémiára menő ifjaknak egészen vagy részben, vagy azok közül némelyeknek, a kik érdemesek feleségülésére szükség szerint fordítassék. A városi tanács ünnepélyes nyugtával, — megnevezve főbíró, szenátorok, ezek közt Maróthi István pénztárnok stb. biztosság okáért maga vette a pénzt kezelése alá, kötelezvé magát a kamatot évenként a collegiumnak kiszolgáltatni.

Jegyzet. Mikor a coetus külön pénztára (a kétfele bursa) a deákság önkormányzatának megszüntetése után a collegium vagyonába olvasztatott, az 1784-ben felülről kívánt hivatalos vagyon kimutatásban (Relatio de fundationibus . . .) fentebbi alapítvány következő címen hozatott be: az *expectánsoknak tett hagyományok*, azaz oly tanulóknak kik az alumnusi jótetemenyekkel, mely gradus szerint szokott osztatni, még nem élhetnek, hanem azokra várnak és rendszeren kenyér és lakásban kívül semmit nem kapnak a collegiumtól; fentartásukra. Akkor a Komaromi Kata alapítvány mely e legesekélyebb pénzzel rendelkező célra vétetett igénybe, 50 frt kamatot hajtott.

A városi Tekintetes Magistratus rendeletét az iskolaszék 1724. évben határozattá emelte és kihirdette, melyet az *iskola polgáraihoz* (kiket így szólít meg „Praestantissimi ac Doctissimi Domini”) intézett: a hatóság igen rossz néven vette, hogy az iskolai polgár urak felette hosszú, leeresztett és az egész fejet és vállat elborító haját növesztenek és viselnek: ennél fogva mindenkinek meghagyatik, hogy az iskolai törvénynek a tanulók magaviseletéről szóló szakaszának (már 1657-ben is megvolt) 2. cikke szerint senki sem hosszú, sem leeresztett haját ne viseljen, hanem ilendőt, azaz fejének egy részére lehajlót. A városi hatóság e rendelete s az iskola szék e határozata ellen vétők a törvény szerint bünhödni fognak. (Jan. 3.) Ismét egy példa, mely a város jogát igazolja, a „Schola nostra” iránt. Nem sokára öt deák ideztetett és hosszúra eresztett hajattal megintetett. A nagy temetések díjáról határozat: hogy a rendes contrascriba távollétében (néha vidékre p. o. Pápára stb. küldetett ki, mint a coetus egyik képviselője) a helyettese huzza az egész díjat. Jan. 17. tömeges idézés volt (mintegy 86-an jelentek meg) esteli imádkozás (praeces) elmulasztásáért: az iskolai törvény fejkre olvasatott. Valami ok (magyvasár stb.) idézhette elő e tömeges mulasztást. Névsor olvasáskor két tanuló sértőleg és nem kellőleg felelt, másokat nevetésre indított és az egész hallgatóságot zavarta; a szék előtt nyilvánosan megintettek. (Ily csinnek még napjainkban is fordulnak elő, az ifjuság mindig ifju marad, míg ifju). A köz és magán tanítóknak megtiltotta (febr. 4.) a szék, hogy a tanítványokat tanuló társaikkal, vagy szolgálakkal veressék, hanem magok és mérsékelt te-

gyék azt, tenyerest se adjanak. Egy köztanító tanítványának fejére oly ütést tett, hogy azt megsebezte, a szék nyomozás után a gyermeknek fájdalomdijul és a sebésznek fizetendő 20 márvásra büntette a tanítót. (febr. 14.) Hogy ekkor héber nyelvből sokat fordítottak az osztályban, megtetszik a február 21-kén kiszabott büntetésből, egy deák 30 zsoltárt tartozott héber nyelvből magyarázni. Köztanítók, collegák, szolgatanulók kurátorai is a törvényszék alá tartoztak fegyelmi esetekben, a deák-társadalomban tehát a törvény előtti egyenlőség teljes volt. A deák lakoszobák egy részének neve volt: paloták (palatia), alsó paloták, (subpalatia), ezekbe rendeltettek a paedagogusok és még két köből épült új kamarába (lakoszoba), más lakrész neve volt Prága (1725.)

A magyar nyelv használata (hungarismus) tilos volt, a legrégibb debreceni iskolai törvény 1571. előtt, és azóta mindenik, legutoljára az 1704-ik évi a Dobozi-féle „deákok tanulmányairól” a IV. cikkben a latin nyelvben való teljes képzettséget tűzi a tanulás céljául, így a közhasználatban is eltiltotta a születési vagy nemzeti nyelv használatát, e vetség a „hungarismus”. Feltűnő, hogy 1723-tól 3 év alatt több 30 idézés történt, két-három annyi számú tanuló íteltetett rendszeren 3 dénár büntetésre. A kor és művelődés eszméje mily tévutakon mozog néha századokon át a nemzeti nyelv hátrányára!

Végződik a korba bepillantást nyújtó eme nevezetes első kötet 1726. június 8 tartott ülésével.

De mielőtt megválnánk a collegium beléletének, s korvonásának becses adattárától, állítsuk elő képet a ma már nem ismert reg kivivatott iskolai oktató intézménynek, a collationak.

* * *

Collatiók (tanulmányosó körök.)

A nyilvános *vitalközlések* (disputationes publicae) az egyetemeken szeltére szokásban voltak, a tanulók képzésére s gyakorlat által azokban erősítésére mint iskolai és tanrendi rendes intézmény. A collégium legrégibb törvényei a „Tanulmányok” szakaszában írta az eljárást körül, onnan vette át a Komaromi Cs. György-féle iskolai törvény (1657-ben), ez a II. szakasz 11—12. cikkeiben intézkedik a módokról. A theologia és philosophia két szakcsoport köréből ki tűzött és jól megfogalmazott *tételekre* (thesisek) ellenző és felelő, nemleges és igenleges álláspontot képviselő egy egy deakot jelölt ki a rektor, előbb a vitalközlés tárgyát kifejtő beszéd (oratio) tartatott meg, az oponens egy felelőre alatt megtette támadását, a többiek azután rövidebben komoly érvekkel s a hallgatósághoz méltókkal. Mindket fél érvei összegezése után szeliden és barátságosan történt meg a döntés vagy ítélet. A kijelöltek ha tisztokban nem jártak el iskolai büntetések alá estek, melyek pénzbeliek valának.

Ez intézménnyel voltak kapcsolatosok, sőt ennek előkészítő gyakorló iskolája volt a *collatio*. Mert nyomban utanna két cikk intézkedik az ugynevezett „különleges collatiók”-ról (Collatio peculiaris) a végből, hogy mindenek jobb módszerben folyjanak le. A collatiók ügykörébe tartoztak a vitalközlőkre

vonatkozólag az irály gyakorlása, a bibliai szövegek értelmezése, az egyházi beszéd készítése és élő szóval előadása. A ki ebből kivonta magát, végesetben az iskolából kizáratott.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencz

hitvány.

A kézimunka, mint népiskolai tantárgy.

Előttünk van az országos közoktatási tanács által legújabbán kiadott „Utastás a népiskola tantervéhez”, a melyben a tantárgyak között nyolcadik helyen a kézimunka tanítása áll. Megtanuljuk ez utastásból, hogy az oktatás elméleti céljaira nézve is felette fontos, hogy minden elméleti oktatás, a mennyire lehet, cselekvéssel kapcsoltsassék össze, mint a mely cselekvés visszahat a gondolatra és fejlesztí azt. Első és fődolog, hogy a gyermeket a természet megismerésében megfigyelő szemléletre szoktassuk, de ennek legfontosabb segédeszköze a *cselekvés*. Rá kell vezetnünk a gyermeket, hogy a mit szemlélt, próbálja utanozni. E célra szolgálnak a kezdő rajzes mintázó gyakorlatok. Természetes, hogy kezdetben még nem eléggé pontosok a gyermek benyomásai keze még nem elég ügyes, de lassan-lassan mind tovább halad; össze fogja hasonlítani az utánzatot az utánzás mintájával, és szeme, itélete, keze biztosabb lesz. A természetrajzi és természetani oktatás is, cselekvéssel párosítva, fogatosabb. Elég legyen csak annyit mondanunk, hogy a gazdasági oktatás a legszorosabb kapcsolatban áll a természetrajzi tanítással, kölcsönösen támogatják és erősítik egymást. Még a fizikai tanítás is alkalmat ad, hogy a tanuló egyszerű kísérletekkel, melyeket maga végez; közelebb férközzék a természethez.

Az erkölcsi érzés és jellemképzés is fejlődik és nemesedik, ha az erkölcsi vonatkozású cselekvésben átéri és átéli. Közös játék és munka bőven alkalmat ad ily irányú nevelésre. Nagy jelentősége van a gyakorlati nevelés szempontjából a *játéknak*, főleg az olyanoknak, mely testi fáradozással lelki éberseget parosít. Nincsen ugyanis más olyan cselekvés, melynél alkalma volna a gyermekeknek életenergiájukat kortársaival folytatott harcban nyilvánítani, mint a megfelelő küzdelemmel járó játékoknál. Játék közben kellőleg érvenyesül a gyermek életkedve, tevékeny ereje, és bőven nyílik alkalma a mindennapi életnek érdekküzdelseit játékban átélni és azokra mindig előkészülni. A játékokban résztvevő tanító pedig hadd művelje a gyermeki lélek energiáját az ellenféllel való küzdelemben, a pártfelek kölcsönös támogatásában, a legyőzöttel való nemes bánásmódban, szóval az energia kifejtésében, és annak bizonyos távolabbi célokért való mérséklésében. A *munka* lehetőleg közös tevékenység jellegét öltse magára, azaz főleg olyan gyakorlati feladatokat végeztessünk a gyermekekkel, a melyeket csakis többnek együttműködése után lehet megoldani. Így mérassuk föl velök az iskola udvarát, kertjét; dolgoztassunk ki egy szépen összemunkáló csoport által egy kerttervet előbb papíron, rajzban, utóbb a valóságban, a miben fiúk, leányok együtt munkálkodhatnak; inkább együtt ápoljanak többen egy egy nagyobb terjedelmű

ágyat, mint megoszolva, ki-ki külön a maga kis virágágyát, bokrát. Az iskolai műhelyben is sok közösen végezhető munka akad. Az ilyen együttműködésnek mérhetetlen erkölcsi hatása van a gyermekekre, mert többek közt a szövetkezés eszméjére is érleli a serdülő ifjúságot, csak legyen kéz, mely e esirát az iskolai életen túl is tovább ápolja.

Az ilyen oktatásban némileg tekintettel lehetünk a gyermek leendő élethivatására is, hiszen a legtöbb esetben mégis a helyi viszonyok döntik el a gyermek életpályáját, a mi a tanítóra nézve is azzal a kötelezettséggel jár, hogy a helyi foglalkozások követelményeivel számoljon; és bizony okos dolgot művel, ha az alföldi földmives ifjúságot mezőgazdasági, a városok közelében lakót kertészeti tevékenységre szoktatja, a városok ifjúsága nagy tömegeit pedig az ipar és kereskedelem megfelelő ágaira tereli, ha rászoktatja a gyermeket az iskolai műhelyben a köznapi munkák korai gyakorlatára. Ha csak annyit ér is el, hogy megtanítja a gyermeket mérő eszközzel és szerszámmal bánni, és egynehány köznapi tárgynak szerkezetét rajzban és valóságban kidolgozni, már akkor bevezette a tanító a maga növendékeit az ipari és gazdasági technikának az abc-jébe.

A mi már közelebről a kézimunkának, mint a népiskola egyik rendes tantárgyának tanítását illeti, annak az a célja, hogy a tanulók cselekvő képességét és hajlamait természetesen fejlesszük, s őket a munkában ügyesekké tevén, munkássághoz szoktassuk. E végből ez az új iskola megtanítja a gyermeket mérő-eszközzel, szerszámmal bánni, a térben plasztikailag szerkeszteni, alakítani, s arra való anyagokból az iskolai és gyakorlati életbe vágó tárgyakat készíteni. E tanítás módszerét illetőleg a tárgykör megállapításában a gyermeklélek érdeklődési köréhez kell alkalmazkodnunk. Kezdetben főleg játékvilága és otthonának örömei, később a házi eszközök, iskolai és gazdasági szerek uralkodnak a készítenő tárgyak sorozatában; végül a reáltárgyak nagy közével a természet egész tárháza megnyílik a gyermek munkavágyának. Masoldalról kiadhatatlan forrásunk lesz a magyar növényi élet lombja, virága, gyümölcse változatos formabeli gazdagságában, a magyar otthonnak és gazdasági életnek teinérdek felszerelése, szerszáma célszerű szerkezeti példáiban és a magyar földmives, iparos munkája technikai tanulásában.

A kézimunka-tanítást is közössé kell tenni. A közös tanítás közös technikát, közös munkarendet követel, még pedig olyat, hogy vele normális fejlettségű gyermekek rajonként megküzdhesenek. Az anyag-mintázást és a lágy papiros munkákat népesebb osztályok és iskolák három alsó osztálya együttesen is végezhetik; a kartonpapiros és famunkákat azonban csak korlátozottabb számú csoporttal lehet sikeresen gyakorolni.

A munka során az egyszerűről haladjunk az összetettre, a meglevő tapasztalatról az újra, s tartsuk szem előtt a műveletekben rejlő technikai és szerkesztési nehézségek fokozatos egymásutánját. E nehézségek benne vannak a munkaanyagban, a szerkesztésben, a műveletet végző gyermekkézben s a lélek alakító képességében. Ezeket a nehézségeket csak úgy tudja leküzdeni a gyermek, ha sokszor és gyakran szétfejtí s egybeillesztí az anyagot, ha meg szokja a szerszámmal való bánást, ha keze és szeme

elég készséggel és arravalósággal támogatja lelkének alkotó szándékát.

Mivel legtöbb népiskolánkban csupán csak az osztályterem áll rendelkezésre, gondoskodni kell a kézimunkának olyan egyszerű módjáról, hogy a tanító azt műhely és nagyobb berendezés nélkül is a tündes tantárgyak keretében taníthassa.

De ez iskola törekvését akkor értjük meg legjobban, ha megismerjük azokat a munkákat, amelyekre a kézimunka tanítása kiterjed. A magyar nép gyakorlati életében leginkább elterjedt anyagok (vas, bádóg, fa, papiros, agyag s néhol a gyékény, fűz, szalma) közül egyelőre főleg az agyag, a papiros és a fa alkalmazható a népiskolában.

Az agyag és lágy papiros a leghálásabb munkanyag, mert könnyen alakítható: az agyag és kartonmunka a realismeretek tanítását szemléletessé teszi, s megóvjá a pusztá szótanulástól. Agyagot pedig ingyen kaphatunk csaknem mindenütt, s az agyagmunkához csak a felsőbb osztályban kell mintázó deszka, pár kis léc és mintázó lácska, a mi csekély összegből kitelik; a kartonpapiroshoz a felsőbb osztályokban kell keményfa-deszkácska, olló, kés, simítócsont, a mit a gyermek hazulról hozhat, egy kis enyv, vagy enyvféle, a mit közöltségen szerzünk be. A fanunka rendkívül képző erejű, mivel technikája sok szerszámfelét követel, s minden szerszám más fogásra, más műveletre szoktatja a gyermekkezet; tárgyi szempontból pedig az a nagy értéke van, hogy ezuton az alföldi magyar gyermek megtanulja a kisebb gazdasági szerek készítését és jókarban tartását. Az is figyelemre méltó mozzanat, hogy a tanulók munkakedvét fokozza, ha tudják, hogy fáradozásuk sikere — a kész tárgyak — a tanév végén kinek kinek tulajdon jószágává lesz.

A kézimunka-tanítás már a következő tananyagot öleli fel:

I. Agyagmintázás.

A magyar gyermek otthonának világa plasztikai képekben (a Népiskolai útastások Beszéd és értelemgyakorlata kapcsolatában.) Városi és falusi gyermekek előtt ismert gyümölcs-formák, zöldség-félék mintázása. Egyszerűbb geometriai síkok és testek, megközelítő méretekkel. Plasztikai képek az otthon köréből; topográfiai és geográfiai domborzatok a szülőföld tájékaról. Magyarország domborzati képe.

II. Lágy papír- és kartonmunkák.

a) Lágypapírmunkák:

Hajtogatás, kivágás, fölragasztás, mozaikmunka, fűzés, szövés. Beosztás és vágás. Alakító munka. Tárgyak szerkesztése és kivágása s összeállítása. Kötések s szögezések félkemény papírossal.

b) Kemény falemezmunkák:

Lemezvágas, ragasztó bevonás, sarkalás, több réteg egybekapcsolása, vászonzsánér, lemezhengetés, homorítás, domborítás, könyvfűzés.

Természettudományi kísérleti szerek készítése.

III. Fafeldolgozás.

Szerszámgyakorlatok: Fűrészelési gyakorlatok. Vonókés gyakorlatok. Gyalulási gyakorlatok. Kanya-

ritófűrész gyakorlatok. Bognárkés gyakorlatok s véső gyakorlatok.

Háziipari mezőgazdasági faragó gyakorlatok.

Természettudományi szemléleti és kísérleti szerek készítése.

E tananyagból az agyagmintázás az első, a lágypapír és kartonmunkák tanítása a második és harmadik, a fafeldolgozás, amely természetesen inkább csak a fiúk tanulmánytárgyát képezi, a negyedik osztály tantárgyai körében végzendő, míg a háziipari mezőgazdasági faragó gyakorlatokra az ötödik s a természettudományi szemléleti és kísérleti szerek készítése a hatodik, tehát e két utóbbi gazdasági ismétlő iskolai osztályok tanulmányaival kapcsolandó össze. Érdekes lesz tudnunk, hogy Magyarországon már, *Gutenberg* igazgató fáradozása nyomán mintegy 150 iskolai műhely áll fenn, s hogy a magyar tanügyi kormány ma már minden állami tanító- és tanítónő képezdében kötelezővé tette a kézimunkára való oktatást. E sorok írója napról-napra fölkereste a tanító tanfolyamot, mely itt Debrecenben a főiskola mellett levő régi gazdasági intézetben, ma ev. ref. elemi népiskolai épületben találta fel a maga otthonát, s véghetetlen meleg érdeklődéssel nézte és látta az ottan folytatott szép munkát, hogy az egybegyülekezett tanítók és tanítónők mint mintáznak plasztikai képeket, geometriai síkokat és testeket, mint készítenek topográfiai és geográfiai domborzatokat, mint foglaloznak lágy papírral és keményebb kartonnal, mint köszörülnek, fűrészelnék, gyalulnak, vésnek s ügyesednek a vonókés, a kanyarító fűrész és a bognárkés használatában. Megismerte tehát e sorok írója, hogy mi az a svéd slöjd, mely szűkebb értelemben elemi technikát akar tanítani azzal az elvvel, hogy olyan tárgyak készítésére vezessen, melynek azonnal hasznát lehet venni, ismét egy másik. t. i. abból az elvből indulva ki, hogy a gyermek munkakedvét fokozza, ha látja, hogy valami használható alkotott. Jól tette a magyar kormány, ha ráfordította figyelmét a slöjd, vagyis a kézügyesítési oktatás országos szervezésére, a mennyiben tudomásom szerint, a vallás- és közoktatásügyi tárca 4000, a földművelésügyi tárca pedig évi 6000 koronával segélyezi az ezen irányu törekvést. Ez országos egyesület elnöke Gróf Teleki Sándor Koltórol, ki a tanfolyam ideje alatt eljött az ő tanítói meglátogatására, maga is előadást tartott nekik s lángoló lelkesedéssel hirdette a munka szeretetének a gyermek ifjuság szívébe való beplántálása nagy elvét.

Szívünkben üdvözljük ez új irányzatot, mely jobb és szebb jövőnek csiráit rejtegetheti magában.

Csiky Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Az előfizetési díjak és hátralékok beküldésére tisztelettel kérjük lapunk járatóit.*

— *Az ősz püspök gyógyulása.* Annak idejében megemlékeztünk róla, hogy a tiszántuli kerület ősz püspökét, Kiss Aront megoperálták. A szerencsés operacio után — mint jól értesült forrásból tudjuk — az ősz püspök állapota napról napra szemmel lát-

hatóan javul. Az operáció után körülbelül egy hétig elhomályosított szobában kellett ülnie, ezután azonban már kiülhetett a püspöki lak tornáczára. Hogy mennyire örülhetett ez a 90 éves ősz püspök a rég nélkülözött világosságnak, azt csak ő tudná elmondani. A mult hét folyamán meglátogatta fia Kiss Aron paedagogiai igazgató, azonban csak egy napot tölthetett édes atyja mellett, mert nagy elfoglaltsága miatt a délutáni gyorsvonattal vissza kellett Pestre utaznia. Azután érkezett hozzá látogatóba másik fia Kiss Kálmán, nagykőrösi tanítóképezdei igazgató. Kiss Aron püspököt naponként rendszeresen látogatja dr. Somogyi Zoltán kórházi szemorvos a terhes szemkötéket is eltávolította. — Az ápolónő kezelésére az ősz püspök állapotának örvendetes javulása után már nincs szükség s így az is elutazott. Főtiszteletű püspök ur immár újra lát. Lásson is még soká.

ZSIGÓ ENDRE

(1821—1905.)

Az érmelléki egyházmegyének és egyházunknak is gyásza van. Ősz főgondnoka július 30-án Debrecenben váratlanul elhunyt. A 84 éves életerős férfi halálát véletlen szerencsétlenség okozta. Midőn jul. 26-ikán a kistemplomnál a Széchényi-utcán keresztül ment, Harstein Nándor földbirtokos szekere elgázolta. A súlyos zúzódásokat szenvedett főgondnokot a debreceni városi kórházban vették ápolás alá. Benső sérülésén s különösen a fején okozott koponya törésén azonban az orvosi tudomány se segíthetett. Zsigó Endre párnapi szenvedés után elhunyt. Elhunytát gyászolja az egyházon kívül bus özvegye, ki férje holttestét Szalaesra szállíttatta. Itt ment végbe aug. 2-dikán a díszes temetés, melven az egyházmegye papi és világi képviselői nagyszámmal vettek részt. Egy érdemes világi oszlop emberünk dőlt ki benne. Nyugodjék esendesen. Emléke legyen áldva.

— **Elhunyt még a napokban:** *Rigó Ferencz* országgyűlési képviselő Nyúveden, koporsóját Biharra vitték, hol Marjai Péter, és Léway Mihály ref. lelkészek temették. Holttestét végakarata szerint elhamvasztották. Béke poraira!

— **Presbyteri gyűlés.** A debreceni ev. ref. egyház presbyteriuma 2-ik összehívásra is bizony esékély érdeklődés mellett tartott közgyűlést kedden délután. A esékély érdeklődés a tárgysorozat egy pontjánál sem támaszott vitát. Az előadói jelentéseket egymás után fogadták el. Így örvendetes tudomásul szolgált, hogy a helybeli Fröbel gyermekkert feloszlása alkalmából az egyház tanítóképző intézetének javára 2000 koronás ösztöndíjalapítványt tett. Nagy Vilmos és dr. Kovács Gábor új főiskolai tanárok meghívó levelére tudatják, hogy a meghívást elfogadják s állásukat szeptemberben elfoglalják. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság ez évben Sopronban tartja IX. vándorgyűlését szeptember hó 26. és 27. napjain, a gyűlésre a debreceni ref. egyházat is meghívja a Társaság. A gyűlésre kiküldötteket választott a közgyűlés, mely még néhány jelenték-telen tárgy elintézése után véget ért.

— **Változások:** A debreceni ev. ref. felsőleányiskolához vallástanárul Uray Sándor volt püspöki segédlelkész, tenkei elváltott lelkész választott.

A rokonszenves fiatal tanárt, ki Uray József esomaközi lelkész fia s kinek nt. Szele György bájos leányával Vilmával való eljegyzéséről éppen most kaptuk a hirt, melegen üdvözljük — Az új püspöki s. lelkész *Peresz István* lett nt. Szöll Kálmán szalon-tai esperes káplánja. Isten hozta vissza Debrecenbe.

— **Az 1904/5 évi akad. értesítők** mint rendesen ez évben is postára adattak, a posta hivatal azonban a lelkészi hivatalokhoz szóló példányok portómentes továbbítását megtagadván, ezek egyelőre letétbe helyeztetek. Miután azonban a lelkész hivatalok és egyes érdeklődők részéről napontként érkeznek az akad. értesítő utáni tudakozódások, kénytelenek vagyunk a hivatalos eljárás eredményének a bevérsa előtt a Lap útján is tájékoztatni az illetőket és röviden tárgyalni ezt az elég káros és kellemetlen ügyet. A m. kir. posta helybeli vezetői tehát tulbuzgólnak és az iskolával kellemetlenkednek és felentes hatóságaik sem tudják kitanítani és rendre utasítani őket. Ismeretes a konventi jknek ügye. Itt is portót fizetettek s a konvent felterjesztésére volt szükség. A főgimn. értesítőit is csak portóval küldték szét és az iskolának 75 korona költséget okoztak. Most az akadémia van soron De itt az illetők kettős felterjesztéssel éltek. Egy világosan és erősen meg okolt feljebbezéssel a posta igazgatóságához és egy távirati előterjesztéssel a nagyméltóságú kereskedelem ügyi miniszteriumhoz. Még eddig nem történt meg a döntés, de kétségtelen, hogy röviden megfog történi és akkor még kedvezőtlen esetben is legalább tudni fogjuk, mihez tartjuk magunkat. Azonban a döntésnek nem lehet ellenünk esnie. Ez ellen szól az eddigi gyakorlat, a portómentességi jogról szóló hivatalos rendelet és az a körülmény hogy magyar iskoláról van szó, mely az állam helyett a magyar nemzeti oktatás és nevelés nagy feladatait díjmentesen végzi. Ez a körülmény elég indok lenne a portómenteségre minden állami tisztviselő előtt. Ugy látszik, hogy Popovics ur előtt nem. Ó talán a naszódai iskolának és a többi oláh tanintézetnek szeretné jogot s valósággal üldözi a debreceni ev. ref. főiskolát. De talán nem csak egy ilyen tulbuzgó urból áll a magyar állami világ s ha a helybeli posta igazgató nem tudott az iskola jogának és a közérdeknek érvényt szerezni, tudni fog és tudni kell a váradi posta igazgatóságának és a miniszternek. Elvárjuk és kérjük várjanak nyugodtan az egyházak is, melyek a főtiszteletű püspöki hivatal útján vagy a lap melléklete képen a kedvezőtlen esetben is megfogják kapni az értesítőt.

— **Mélységes részvétellel** és megilletődéssel vettük az alábbi gyászlevelet is, mely Görömbei Péter esperesnek és családjának gyászat jelenté: Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk a felejthetetlen hű feleség, gondos jó anya, szerető testvér **Görömbei Péterné** szül Kálmáneczhey Borbála asszonynak, életének 53-ik évében, tíz havi súlyos betegség után 1905. aug. 2-án reggel 7 órakor esendesen történt elhunytát. A megboldogultnak hült tetemét aug. 3-án, esütörtökön d. u. 1/24 órakor fogják a nagykállói ev. ref. sírkertben visszaadni az anyaföldnek. Nagykálló, 1905. aug. 2. Görömbei Péter mint férj, gyermekei: István Péter, Erzsike, Boriska. Testvérek: Kálmáneczhey Ilona, Sipos Ottóze férjével, gyermekeivel s számos rokonok. Béke porainak! Vigasztalás az itt maradtoknak.

Szerkesztői üzenet.

B. L. urnak. Abból az alkalomból, hogy néh. *Rigó Ferencz* orsz. gyűl. képviselő, ev. ref. egyházunk tagja, elégetés végett Gothába rendelte holttestét vitetni, kérdést intéz ön hozzánk a halottégetés vallásos és közegészségügyi oldala tekintetében. A keresztyén érület, az teljesen bizonyos, eleitől fogva tiltakozott a hulla elégetése ellen, és pedig nem azért, mintha az befolyással lehetne a test feltámadására, hanem mert a hulla megégetésének szertartásából hiányzik a halottak iránti köteles tisztelet a hogy a régi keresztyén irók érveltek. Ha a régi pogányok, súlyosbíttani akarták a keresztyéneken elkövetett kegyetlenkedéseket, kínzásaikhoz hozzá kapcsolták azt is, hogy tetemeiket megégették, a mivel, úgy gondolták, megfosztják őket az általuk hitt feltámadás lehetőségétől, vagy legalább is lábba tapodják azt, a mi nekik oly szent vala. A keresztyén egyház legrégebbi iról kimondották már: mi keresztyének „*vetem et meliorem consuetudinem humandi, fregucucamus.*“ A halottégetés az indiai bűnhisták s a görögök, majd a rómaiak révén jött szokásba, tehát teljesen pogány forrásból. Azzal érvelnek mai barátai mellette, hogy egyszerű temetés mellett a ragályos betegségben elhaltak holttestei továbbra is veszedelemmel fenyegetik az élőket: hogy főleg nagy városok közelében nehéz temetőnek alkalmas területet kapni; hogy a halottszállítás és sirlátogatás a távolabbi temetőkbe sok költségbe és időbe kerül; hogy háboruban egy-egy nagyobb ütközet után csaknem lehetetlen a sok hullát jól elföldelni, s végre, hogy mellette teljesen kivan zárva az élve eltemetés lehetősége. Mindezekre az a válaszuk, hogy nagyon erősen szakszerű vizsgálatok kiderítették már, hogy megfelelő eljárás mellett elföldelt holttest részéről az élőket semmiféle veszedelem sem fenyegeti: hogy a nagy városok, úgy látszik, valahogy mégis csak le tudják mindenütt küzdeni a telhozott nehézségeket; a hullaszállítás költségese voltával szemben bátran hivatkozhatunk a halotthamvasztás még sokkal drágább voltára ott is, hol krematoriumok vannak: hiszen magában Gothában egy halottnak elhamvasztása 4–600 koronába kerül; háboru esetén pedig kizártnak látjuk a hullák nagyon is körülményes eljárás mód szerinti elégetésének lehetőségét, de még ma már e téren is lehető tökéletességre vitték a desinficiálást. Az élve való eltemetés lehetősége ellen is megvéd ma már a lelkősméretesen gyakorlott orvosi tudomány. A halottégetés ellen még az is igen erős ellenvetés, hogy számtalan büntény mindörökké fölfede len maradna, ha az exhumálás láthatóságát megsemmisítenék az egyszerű eltemetés általános mellőzésével s a halotthamvasztás egyetemes behozatalával. — **N. K. Bányá.** Vettem. Sorszerint. Üdvözet. — **Medgyesi Aurél.** — Nagyon eredeti. Jönni fog. — **B. L. Pettyén.** Besoroztuk. Másszor is. — **Pály II. Adni fogom.** — **R. K. Szapáryfalva.** Üdvözet és köszönet. — **Leánynevelés.** Mihelyt sor kerülhet reá. — **Egy másik világi.** A cikk jó, de hangja éles. Kárt csinálna. — **Uj liturgiát.** E. J. Adni fogom, de átkellene dolgozni, mert nagyon falusi. — **B. S. Idvezítő Urunk módszere.** Megjött. — **B. A. Nagyvárad.** J. I. Budapest. Leyelet irók.

Partalomjegyzék: Biztatás. Vándor. — Még nem késő. Szentimrey József. — Egy sérelmes konventi határozat. Dr. Baltazár Dezső. — Levél Nagyszébenből. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — A kézimunka mint népiskolai tantárgy. Csiky Lajos. — Különlék.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Pályázat.

A sarkadi presbiterium pályázatot hirdet a második osztályu fitanító állomásra.

Javadalma: Egy ezer korona készpénz. Kettőszáz korona laktér. Két pusztai iskolában vallástanításért kettőszáz korona, mely utóbbi összeget állandóan csak akkor kapja, ha a választ sikeresen tanítja.

Kötelessége: a második osztályt, eseteleg más osztályokat kerületünk tanterve szerint a tanítani. Kántorunkat akadályoztatása esetén helyettesíteni.

A pályázatokat alulírott aug. 15-ig. elfogadja. Sarkad, Biharmegye. 1905. aug. 1.

Balog Ambrus
ref. lelkész.

Pályázat jogtanári állásra.

A m.-szigeti ev. ref. jogakadémián a tiszántuli ev. ref. egyházkerület által alapított jogi tanárszék betöltésére pályázat hirdettek.

A megválasztandó tanár köteles lesz az egyházjogot, a magyar alkotmány és jogtörténetet, egyetemes európai jogtörténetet valamint a jogakadémia igazgatótanácsa által esetleg részére kiosztandó más rokon tárgyakat heti 12–14 órán át tanítani, s tárgyaiból megfelelő számú special collégiumot tartani.

A tanszék összes javadalmazása 4800 korona, melynek $\frac{1}{5}$ része lakpénznek tekintelik. Korpótlék valamint vizsga és tandíj részesedés ezidőszerint nincs.

A tanszék betöltésének joga a tiszántuli ev. ref. egyházkerület közgyűlése által közvetlenül a tanszék betöltése előtt választandó 15 tagú tanárválasztó bizottságot illeti.

A tanszék elnyeréséért pályázhatnak olyan feddhetlen életű, ev. reform. vallásu nagykoru magyar állampolgárok, akik az előadandó tárgyak valamelyikéből egyetemi magántanári képesítéssel bírnak, vagy valamely hazai jogakadémián mint nyilvános rendes takárok működnek, de a magántanári képesítést legalább három év alatt ez utóbbiak is kötelesek megszerezni. Ilyen pályázók nemlétében jogi vagy államtudományi doktori oklevéllel bíró pályázó is megválasztható, azonban csak rendkívüli tanári minőségben oly feltétellel, hogy az igazgatótanács által kitűzendő határidő alatt a magántanári képesítést megszerezni köteles leendő, mely esetben újabb választás nélkül rendes tanárrá lesz. A rendkívüli tanár összes javadalmazása évi 3600 koronában van megállapítva.

A pályázati kérvények születési anyakönyvi kivonattal, a pályázó egészségét a katonai kötelezettség teljesítését, valamint a képesítést igazoló okiratokkal s életrajzi adatokkal (curriculum vitae) melyben a pályázó irodalmi működése is tüzetesen feltüntetendő, felszerelve folyó évi szeptember hó 15-ig igazgató tanács alulírott elnökéhez Máramarosszigetre küldendők.

A megválasztandó tanár úgy szolgálati mint

